

Oorsprong en stichting

Over het ontstaan van deze kerk is weinig bekend. Verondersteld mag worden dat vroegere bewoners van deze streek, nadat zij tot het christendom waren overgegaan, aanvankelijk op een verhoogde plaats een kapel gesticht hebben. De bouwstijl en de gebruikte materialen waren eenvoudig: voornamelijk wat voorhanden was. Hout met riet gedekt en in kubusachtige vormen. Zo werd in deze landen gebouwd tot ongeveer de elfde eeuw.

Twaalfde / dertiende eeuw

In de geschiedenis van het Utrechtse Bisdom wordt vermeld, dat de parochiekerk te Barneveld in Germaanse (Gotische) stijl is gebouwd en dateert van de 12e of 13e eeuw. Dit is de oudst bekende aanwijzing over het bestaan van de kerk.

Veertiende / vijftiende eeuw

De oorspronkelijke kruisvorm moet door verbouwing en vergroting gewijzigd zijn. Zo ontstond de Gotische hallenkerk van drie door pijlers gescheiden, bijna even hoge beuken, met het koor en een sacristie. De bekapping was van hout. Het licht viel door de hoge vensters van de zijbeuken. Er werd gebouwd volgens een vaste bouworde. Het koor, het 'heilige der heiligen', met daarin het hoogaltaar, moest naar het oosten gericht zijn waar de zon opgaat en haar licht verspreidt. De doopvonten werden aan de westzijde van de kerk geplaatst, omdat de doop een opneming is in de gemeente des Heeren: vanuit het westen, de hemelstreek van de nacht, het zinnebeeld van de staat der zonde, waarin de mens van nature verkeert.

De kerk leed grote schade toen de Utrechtsen in de strijd tegen Gelderland in het jaar 1421 Barneveld, Voorthuizen en Terschuur afbrandden. Het gebouw werd daarna hersteld, maar was opnieuw betrokken bij gevechtshandelingen in 1482, waarover de geschiedenis meldt: 'Jan van Schaffelaar springt van de toren te Barneveld'. Door de Bourgondiërs werden kerk, toren en vele woningen in de as gelegd, het vee geroofd en de inwoners zware belasting opgelegd.

Zestiende eeuw

Na de eeuwwisseling van de vijftiende naar de zestiende eeuw, was er opnieuw krijgsrumoer in en om de kerk. In het jaar 1509 nam Karel van Gelre zelf de kerk in. Later dat jaar moest hij wijken door de komst van Floris van Egmond. Na het dorp geplunderd te hebben legerde hij zich in de kerk. Het jaar 1517, zo bekend om Luthers daad in Wittenberg tot hervorming van de kerk, staat voor het Barneveldse kerkgebouw geboekstaafd als een rampjaar. Door twisten werden opnieuw niet alleen woningen maar ook de kerk door Bourgondiërs in de as gelegd. De toren bleef gespaard. De kerk werd herbouwd, nu met gemetselde gewelven. Ook de school zal waarschijnlijk in 1517 aangebouwd zijn. In die jaren gaf de koster ook onderwijs aan de jeugd. Een schets gedagtekend 1546, gevonden in een oud kerkboek, laat de plattegrond en indeling van de kerk zien in de jaren na de herbouw.

De kerk was gewijd aan de heilige Odulphus en behoorde onder het toezicht van de bisschop van Utrecht. Odulphus was geboren in Oirschot en bejverde zich voor de bekering van de Friezen omstreeks 850. Om zijn bijzondere godsvrucht en grote daadkracht in de verspreiding van het christendom werd hij later heilig verklaard. Uit genoemde plattegrond blijkt, dat er in die tijd minstens vier altaren waren; een orgel op de plaats van het huidige; de preekstoel iets meer naar voren dan nu(?); in de zuidwesthoek een doopvont tussen het orgel en de grote deur; een aflezerspilaar met daarbij een bel om het aflezen van verkopeningen en verordeningen af te luiden. (In 1676 is dit aflezen afgeschaft en gelast dat dit voortaan op de kerkhofmuur zou plaats hebben.)

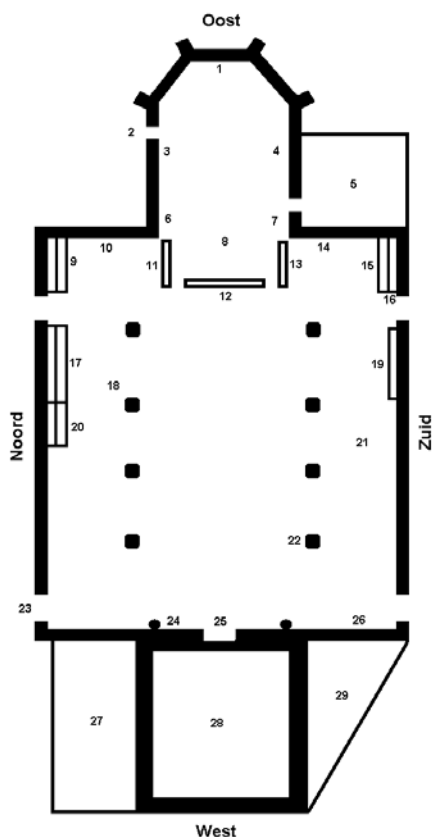
Er waren de volgende altaren:

- hoogaltaar
- altaar van de heilige Anna
- Onze Lieve Vrouwe Altaar
- altaar van heer Richolt Huygens

Vóór of in de nabijheid van die altaren bevonden zich de graven van priesters en vooraanstaande families. De aanduidingen op de aanwezige zerken zijn nog min of meer leesbaar. Eeuwen geleden uitgebeiteld geven zij de geslachten aan die hier leefden en heengingen. Hackfort, Van Dompelaar, Esveld, Van Ommeren, Van Bijler, Van Gheijn, enz. Geslachten, die gedurende eeuwen veel te zeggen hebben gehad in zowel de burgerlijke als de kerkelijke gemeente. Van de grafkelders die aanwezig geweest kunnen zijn, is er nog slechts één intact: die van het geslacht Hackfort. Een steen in het koor geeft de plaats aan waar deze zich bevindt. Hoewel er in de bodem enkele resten van het metselwerk van de overige kelders te vinden zijn, is hiervan weinig overgebleven. De eeuwen door hebben restauraties en wijzigingen aan het bouwwerk deze graven niet ontzien.

De beeldenstorm die in 1566 vooral in de Zuidelijke Nederlanden en in de steden vele kerken trof, ging de Veluwe vrijwel voorbij, zo ook de Barneveldse kerk. Pas in 1599 werden alle Rooms-Katholieke attributen verwijderd, op last van het Hof te Arnhem. Het is vrijwel zeker dat in die tijd ook het Renesse-orgel werd verwijderd, mede door toedoen van ds. Johannes A. Nieken, die in 1589 een heftige preek tegen het orgelspelen hield. "In het jaar 1600", schreef iemand neer, "was de kerk reddeloos, ongezien en vloerloos".

Plattegrond van de kerk in 1546

1. hoogaltaar
2. deur (geplaatst in 1751)
3. grafkelder van de priesters
4. grafkelder Van Domseler en Van Ommeren
5. garfkamer
6. grafkelder Van Essen van Schaffelaar
7. grafkelder Hackfort
8. kansel (ook al in 1546 op deze plaats?)
9. banken van Van Schaffelaar
10. Sint Anna altaar
11. ouderlingenbank 1654
12. bank voor de voorzanger
13. ouderlingen- en diakenenbank, vóór 1646 ook predikantenbank
14. Onze Lieve Vrouwe altaar
15. predikantenbank
16. bank van Briellard, na 1795 voor predikanten
17. banken van de ambtsjonkers
18. grafkelder Joffer Vijgh
19. bank van Dennenbroek
20. banken van de schouten
21. Heer Richolt Huygens altaar
22. aflezerspilaar met bel
23. deur, geplaatst in 1725
24. Mozesbeeldje, 1667
25. Renesse-orgel, 1543 later Van Essen-orgel, 1765
26. doopvont
27. school, 1546
28. toren
29. keienhok 1756

Zeventiende eeuw

Waarschijnlijk om wat orde op zaken te stellen werden rond 1600 de 138 eigenaren van graven in de kerk, bij 'kerkespraak' opgeroepen de rommel wat op te ruimen en 'grauwen en blaauwen steen op de graven te doen'. Ook moesten de gebakken estrikken (vloertegels) worden opgeruimd. De oudste zerk lag bij het koor met het jaartal 1467. Vermoedelijk was dat een priesterlijk graf. Bij de noorderingang heeft vroeger een oude zerk van Bentheimer steen gelegen, die - volgens overlevering - de laatste rustplaats van Jan van Schaffelaar zou hebben bedekt.

In 1645 was grootschalig herstel noodzakelijk, wat blijkt uit verantwoordingen van gedane uitgaven. Het koor werd afgesloten door een stevig, goed bewerkt hoog hekwerk van eikenhout, dat in 1654 tegelijk met de preekstoel en de ouderlingenbank door de ambtsjonkers werd aanbesteed.

In 1689 schonk kerkmeester Hendrick Morren een zilveren kan en in 1693 kerkmeester Evert Willemsen zilveren schotels voor het vieren van het Heilig Avondmaal.

Avondmaalskan na 125 jaar omzwerven terug in Barneveld

BARNEVELD - Soms is het leven vol verrassingen en bijzondere momenten. Eén van die bijzondere momenten is in ieder geval de terugkeer van de avondmaalswijnkan naar Barneveld die vanaf 1689 tot 1882 dienst deed tijdens het avondmaal in de Oude Kerk.

Voormalig president-kerkvoogd Ton Tick vertelt: Op een gegeven moment kreeg onze coördinator Van Ravenhorst een telefoontje uit Duitsland. Het ging over een zilveren kan die volgens de Duits sprekende vrouw aan de andere kant van de lijn in Barneveld thuis hoorde. Van Ravenhorst heeft mij toen ingelicht en ik heb op mijn beurt weer contact opgenomen met Rolf en Diana Niedecker, een Duits echtpaar uit Gernsbach bij Baden-Baden. Zij bleken in het bezit van de bewuste kan. De kan behoorde tot de nalatenschap van de familie en ze waren van plan deze te laten veilen, maar het leek hun een goed idee eerst contact op te nemen met de Hervormde Gemeente in Barneveld om die de gelegenheid te geven de kan te kopen.

We hebben de kan op veel foto's bekeken en er is inderdaad geen twijfel mogelijk: de kan kwam van oorsprong uit Barneveld. Hij was in 1689 geschonken door Hendrick Morren die in die tijd kerkmeester was. Samen met Gerjan Crebolder hebben we de oude stukken van het kerkarchief er op nageslagen en we zagen onze vermoedens bevestigd.

De zilveren kan ziet er buitengewoon fraai uit. Het is een buikmodel op voet en hij is rijk gedecoreerd. De kan is 28 centimeter hoog en voorzien van afbeeldingen van zeedieren. Op het deksel het portret van Gustav Adolf II van Zweden. Op het handvat staat een familiewapen gegraveerd, mogelijk van de familie Morren maar dat moet nader worden onderzocht.

In de voet staat de inscriptie: 'Hendrick Morren kerckmr. a Bernevelt 1689'.

Nadat we ervan waren overtuigd dat het hier om een authentiek stuk antiek ging met een lokale historische geschiedenis heb ik contact opgenomen met de Stichting Vrienden van het Veluws Museum Nairac. Aanschaf van deze kan zou een prachtige aanwinst betekenen voor de museumcollectie. Inmiddels had de Duitse familie een taxatie laten doen. Er werd snel een actie op touw gezet en het lukte de Stichting de kan aan te schaffen. Zo kwam deze prachtige avondmaalskan terug in Barneveld en krijgt deze een ereplaats in het Museum Nairac. 22 april jl. werd de kan door mw. Van Weelden namens de Stichting officieel overhandigd aan mw. Van Leeuwen, conservator van het Museum. Dit in het bijzijn van de wethouder van cultuur Van de Hengel.

Maar hoe kan het nu, zult u zich afvragen, dat deze kan door de kerk destijds werd verkocht? Welnu, in 1882 schonk notaris A.A.H. Sweijs een compleet nieuw avondmaalsstel aan de Hervormde Gemeente. De kan was dus overbodig geworden en in 1885 besloot het kerkbestuur het 'oud zilver' van de hand te doen. Het is onbekend welke omzwervingen de kan tussen 1885 en 2009 heeft gemaakt, maar daar wordt nog nader onderzoek naar gedaan.

Het is ontroerend wanneer je naar de kan kijkt en bedenkt dat over deze kan vele malen in onze Oude Kerk de uitnodiging is uitgesproken om deel te nemen aan het Heilig Avondmaal.

april 2010
door Dick van de Heg
voor Barneveld Vandaag

Achttiende eeuw

Ook in het jaar 1702 was herstel nodig, wellicht ten gevolge van de torenbrand tegen het eind van de zeventiende eeuw, veroorzaakt door blikseminslag. De grote noorderdeur is in 1723 geplaatst, de koordeur in 1751. Het kleine torentje op het koordak werd in 1752 afgebroken. Het ijzeren kruis, nu nog op de koorspits aanwezig, was voordien op het koortorentje geplaatst. Het 'keijenhok' (1756) diende voor opslag van materiaal tot herstel van straten en dergelijke.

De koperen lezenaar op de preekstoel is in 1727 aangebracht. Ook een koperen koker met een zandloper moet daaraan bevestigd zijn geweest. De tweede ouderlingenbank dateert van 1728. Het Mozesbeeldje, aangebracht in 1667 stond vroeger ter zijde van het orgel op een groot vierkant wijzerbord, en was zo geplaatst dat

de predikant het van de preekstoel af goed kon zien. De ambtsjonkers vonden namelijk een preek van twee uur lang genoeg. Het Mozesbeeldje moest de predikant herinneren aan de vluchtigheid van de tijd en sloeg met de hamer op de klok. Voor elk kwartier napreek moest de predikant een boete van één caroli gulden betalen.

Het meest in het oog springende gedenkteken is geplaatst boven de ingang in de oostmuur van de noordbeuk. Dit werd opgericht ter gedachtenis aan genoemde Baron van Essen, Heer van Helbergen en Schaffelaar, enz., overleden op 23 september 1791. Het monument werd vervaardigd door A. Ziesenis in 1793, de motieven van het beeldhouwwerk zijn ontleend aan de klassieken. Een Victoria houdt met haar rechterhand de lauwerkrans van de overwinning vast en leunt met haar linkerarm op het portretmedaillon van de overledene. Voorts worden symbolisch verbeeld: het Woord, geloof, hoop en liefde. De gedachtenis aan zijn vrouw, de dichteres Margriet van Haeften, wordt bewaard door een gedenkplaat die terzijde is aangebracht. Daarop wordt haar overlijden op 4 april 1793 vermeld, ze was toen 42 jaar oud.

Boven de tweede ingang in dezelfde oostmuur, maar aan de zuidzijde, is door de kerkelijke gemeente een monument geplaatst ter herinnering aan ds. J. Mensinga, die zorgde voor de totstandkoming

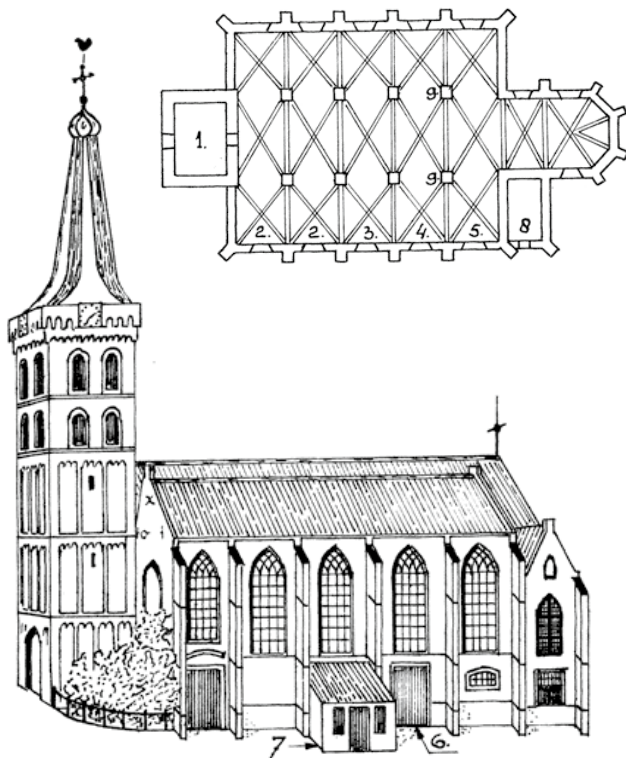
van het Proveniers Armen en Kinderhuis (het huidige Gasthuis). Deze predikant overleed op 56-jarige leeftijd (22 december 1796), na de gemeente vanaf 1778 te hebben gediend.

Omstreeks 1790 is ten oosten aan het koor een stookruimte aangebouwd. Tegen het eind van de achttiende eeuw werden in de kerk de graven aangevuld en de vloeren opgehoogd.

Negentiende eeuw

Op 5 oktober 1808 overleed op 52-jarige leeftijd ds. W. van Vloten; hij was de eerste predikant op de tweede predikantsplaats. Vrienden van hem plaatsten een gedenkteken in het koor, tegen het dichtgemetselde raam aan de oostzijde.

Van 1860 tot 1862 werd opnieuw gerestaureerd, waarbij vooral het koor aandacht kreeg. Deze ruimte was sinds 1654 afgesloten van de kerk door een fraai houten hek, dat in 1860 werd verwijderd. Door de werkzaamheden trof men onder de kalklagen dichtgemetselde muurnissen en -schilderingen aan. Het waren in blauw en rood gekleurde bloemenslingers, omstrengeld met druivenranken, die doorliepen naar de oostzijde van het koor.

Van de hand van architect Haasloop Werner is een schets en plattegrond van de kerk bewaard gebleven, getekend voor de Gelderse Almanak, verschenen in 1863. Deze tekening toont de zuidgevel, met het knekelhuis (hierin werden de skeletdelen bewaard die bij het grafruimen gevonden werden) en de consistoriekamer (aan de rechterzijde). De ramen zijn nog van hout, doch de kleine ruitjes waren al in 1854 vervangen door grotere. Deze zuidgevel behoort waarschijnlijk tot het oudste deel van de kerk: de afmetingen van de stenen en het verband waarin ze gemetseld zijn, geven een vroeger stadium van de bouwtijd aan dan de overige muren.

In de 17e eeuw lag de kerk verscholen tussen hoge eikenbomen en om het kerkhof stonden iepen, die later zijn vervangen door lindebomen. Op het aangebouwde knekelhuis was het volgende opschrift aangebracht:

*Hier is geschied regtvaardig regt
Hier ligt de meester bij den knegt
Hier leijt de sotte bij de wijse
De jonge bij den oude grijse
Hier ligt de arme bij den rijke
De vuile bij den suiverlijke.*

Een Avondmaalservies werd geschonken door A.A.H. Sweijs. In de grote schaal is de volgende inscriptie gegraveerd: 'A.A.H. Sweijs, geboren te Barneveld op den 1ste Mei 1806, schonk dit Avondmaal gereedschap. Juni 1882.' De gemeentesecretaris van Barneveld van 1811 tot 1843, J.C. Sweijs, was de vader van deze schenker. Hij maakte in dezelfde periode ook deel uit van het College van Kerkvoogden. Het servies bestaat uit: twee wijnkannen, twee bekers, een grote broodschaal, twee kleinere broodschalen en twee offerschalen.

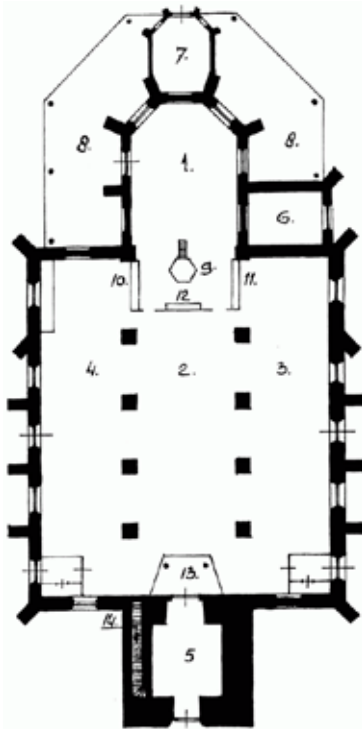
Het verzilverde doopbekken met een daarbij behorende verzilverde schenkan werd geschonken door Johannes Barend Mettenbrinck en Hermanus Meij Mettenbrinck te Barneveld op 1 januari 1841. Onder het doopstel staat, zowel onder de bodem van de kan als van het bekken (schaal) de volgende tekst: 'Ter bediening van den Heiligen Doop bij de Hervormde gemeente te Barneveld. Geschonken door Johannes Barend Mettenbrinck oud Burgemeester van en Hermanus Meij Mettenbrinck Notaris te Barneveld den eersten January 1841'. Deze doopschaal wordt sinds de restauratie van 1978 niet meer gebruikt, maar was voor die tijd tijdens de doopbediening bevestigd voor aan de kansel.

In het jaar 1629 werd in het koor van de kerk een mooi Maria-lichtkroontje uit de vijftiende eeuw opgehangen. In 1896 is dit echter in eigendom overgegaan naar het Rijksmuseum te Amsterdam en sindsdien daar te bewonderen. In het Barneveldse gemeentehuis hangt hiervan een kopie.

Preekstoel gezien vanuit het koor / gaslampen/ oude galerij - vóór 1930

Twintigste eeuw

Een plattegrond geeft aan waar aan beide zijden van het koor, onder op steunen geplaatste overkappingen, verschillende markten (zie 8) gehouden werden. In 1860 zullen deze aangebouwd zijn. In 1920 werden ze verwijderd. In de jaren 1928 tot 1930 werd de kerk vergroot door aan de noord- en zuidzijde twee korte beuken aan te bouwen, in overeenstemming met de bestaande architectuur. Ten behoeve van het steeds groeiende aantal kerkgangers was deze uitbreiding noodzakelijk

geworden. De verbouwing en overige restauraties werden uitgevoerd onder leiding van architect G. van Hoogevest uit Amersfoort. Zo ontstond een gebouw bestaande uit vijf beuken. Door het wegnemen van de beide voorste pilaren, het metselen van twee grote bogen, ontstond in het interieur een kruisvorm. In de zo ontstane noorder- en zuider transepten werden gaanderijen gebouwd. Het aantal zitplaatsen nam toe van ongeveer zeven- tot elfhonderd. Aan de noordzijde werd buiten het koor tegen de nieuw gebouwde beuk een zijvleugel gebouwd die qua stijl overeenkomt met de reeds aanwezige vleugel aan de zuidzijde. Beide vleugels gingen fungeren als toegang tot de kerk aan de oostzijde en opgang naar de galerijen. In noordervleugel werd ook de stookruimte ondergebracht, die het aanbouwsel (zie 7) in het verlengde van het koor verving. Het dichtgemetselde raam in het koor werd weer een open venster.

In de zuidervleugel was vóór deze verbouwing de kerkenraadskamer (gerfkamer) ondergebracht. Deze vleugel is vermoedelijk eind achttiende eeuw gebouwd, ter vervanging van een vroeger aanbouwsel aan het koor, dat voor de reformatie sacristie genoemd werd. Een deur moet van hieruit toegang verleend

hebben tot het koor. Door de gewijzigde situatie moest ruimte gevonden worden voor een consistoriekamer. Deze werd verkregen door het achterste (oostelijke) deel van het koor met een wand af te scheiden van de kerkruimte, een voor die tijd niet ongewone ingreep. Het bovenste deel van deze scheidingswand werd van glasramen gemaakt, die tot de gewelven doorliepen. Het onderste deel was van hout. De houten ramen van

de gehele kerk werden bij deze restauratie vervangen door glas in lood vensters.

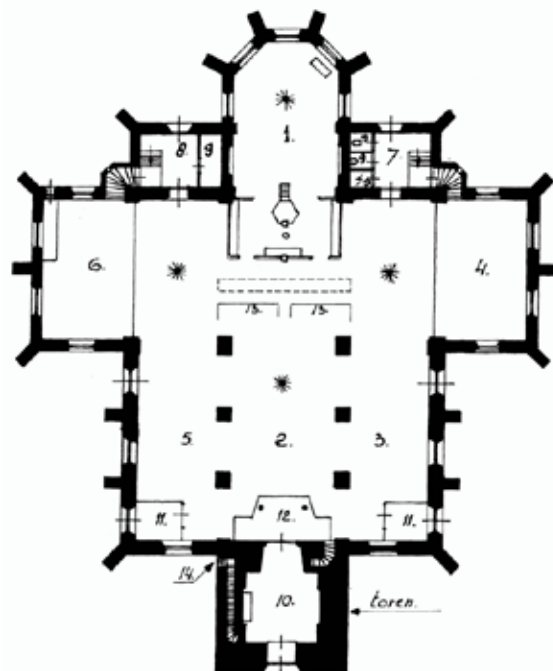
Het dakbeschot en de leien, evenals de goten werden vernieuwd, vrijwel alle gewelven opnieuw gemetseld. Het meubilair, behalve de preekstoel, het doophek en de banken rondom de dooptuin, is vervangen door in de gehele kerkruimte nieuwe banken te plaatsen. De bestaande 'Schaffelaarbank' werd tegen de noordwand van het nieuw gebouwde noordertransept geplaatst. Deze bank werd van buiten bereikbaar gemaakt met een afzonderlijke deur.

Het monument ter nagedachtenis aan ds. W. van Vloten is in 1929 uit het koor verplaatst naar de zuidkant van de kerk, naast het orgel, tegen het dichtgemetselde raam. Tussen dit gedenkteken en het orgel wordt de gewelfrib in de muur gesteund door een beeldhouwde steen die een mensengelaat voorstelt. Eenzelfde steen is nog te zien in dezelfde beuk aan de pilaar tegenover de zuidertussendeur. Meerdere zaken kregen aandacht: centrale verwarming en elektriciteit werden aangelegd. De predikantenbank en de bank voor de ambtsjonkers en schouten (na 1795 van de ambtsregering), resp. daterend uit 1646 en 1658, werden niet meer geplaatst. Hetzelfde moet nagelaten zijn met het koorhek bij de restauratie in 1860/1862.

In het koor werden aan noord- en zuidzijde in de muur gedenksteden geplaatst. Aan de noordwand herinnert de tekst aan de voltooiing van de restauratie op 2 april 1930. Aan de andere wand aan Baron van Nagell, president-kerkvoogd gedurende de periode mei 1888 tot januari 1936. Deze grootschalige verbouwing werd volledig door de kerkelijke gemeente bekostigd.

Plattegrond na de uitbreiding in 1930:

Na een vijftigtal jaren was opnieuw herstel aan het houtwerk noodzakelijk. Zichtbaar werden deze voornamelijk in het interieur. Architect ir. T. van Hoogevest uit Amersfoort gaf zijn deskundige leiding aan de uitvoering die in 1978 plaats vond. (Vijftig jaar daarvoor was zijn vader de 'bouwmeester' die de kerk vergrootte en restaureerde.) Door het wegnemen van de scheidingswand is het koor ruimtelijk weer geheel bij de kerk betrokken. In oude staat hersteld, met opengewerkte nissen en ramen vormt dit koor weer de fraaie afsluiting der kerk aan de oostzijde. Door het aanbrengen van meubilair en een klein orgel is het momenteel ingericht voor gebruik tijdens trouwdiensten. De in 1751 aangebrachte toegangsdeur moest worden dichtgemetseld. Deze verandering is mogelijk geworden doordat de ruimte onder in de toren - door het gemeentebestuur als eigenaresse - ter beschikking werd gesteld om als kerkenraadskamer te worden gebruikt. Deze torenkamer werd in de voorbijgegangene eeuwen voor allerlei doeleinden gebruikt. Hij was al vanuit de kerk bereikbaar en werd hiervoor ingericht.

In de hele kerk moest veel van het stukadoorswerk hersteld en vernieuwd worden. De wanden, de pilaren, de gewelven en de gewelfribben zijn behandeld en in oorspronkelijker kleuren terug gebracht. Het glas-in-lood in de ramen is vernieuwd, bovendien uitgevoerd in dubbele beglazing. Het materiaal aan de buitenzijde is het vrijwel onbreekbare 'lexan', in lood gezet corresponderend met het gekleurde glas aan de binnenzijde. Hierdoor wordt isolatie verkregen en wordt het vernielen van de ruitjes moeilijker. Behalve aan het doorlekken van de ramen moest ook wat gedaan worden aan de veelvuldige lekkage van de goten. Hiervoor werd in alle goten een polyester bekleding aangebracht. De vaak gerepareerde afvoergoten werden vervangen door nieuwe koperen van voldoende diameter. Het leiwerk op de daken werd hersteld. De elektrische- en de geluidsinstallatie werden geheel vernieuwd en evenals de centrale verwarming aangepast aan de veranderingen in het interieur. Vier fraaie koperen kronen kwamen de verlichting completeren. De preekstoel en het overige oude meubilair zijn gerestaureerd. Het doophek met de beide koperen bogen kon worden herplaatst door een herinrichting van het gebruik van de ruimte voor in het schip. In de maand februari 1978 werd gestart met de werkzaamheden. Op de twaalfde van de maand oktober kon de kerk opnieuw in gebruik genomen worden.

De twee wandborden met de Tien Geboden en de Twaalf artikelen des geloofs, die in de muurnissen van het koor achter de preekstoel hangen, zijn in 1978 geschonken. De prachtige kast die in de consistoriekamer staat, werd door een legaat uit een nalatenschap ontvangen en kon ook in dat jaar geplaatst worden. Deze kast dateert uit de tweede helft van de achttiende eeuw. De vijf kommen in blauw aardewerk op de kast hoorden erbij. Het lichtkroontje in de consistoriekamer dateert uit de tweede helft van de 19e eeuw. Het branden met elektrische 'lichtkaarsen'; is een aanpassing

die in de vorige eeuw werd aangebracht. Tot 1978 was dit de lichtbron in de kerkenraadskamer die in het in 1930 afgescheiden gedeelte van het koor was ingericht.

Eenentwintigste eeuw

De laatste jaren is er een grote renovatie aan het dak geweest. veel leien zijn vervangen.

Binnen in de kerk is er een reparatie aan het Mozesbeeldje geweest. Daarbij is het volgende te vertellen:

Barneveld werd in het verleden, 1648 – 1795, bestuurd door de ambtsjonkers. Deze ambtsjonkers hadden niet alleen bestuurlijke zeggenschap in het dagelijks maatschappelijk en sociaal leven, maar ook in de kerk. De kerk was financieel voor een deel afhankelijk van dit bestuur. Om een predikant te beroepen, was de goedkeuring van de ambtsjonkers een vereiste. Week de kerkenraad af van deze procedure door een predikant te beroepen tegen de zin van de ambtsjonkers, werd de financiële bijdrage ingetrokken.

Ook in de zondagse kerkdiensten was hun invloed groot. Op de kansel was naast de lezenaar een zandloper aanwezig, in die tijd geen bijzonderheid. Echter, de predikant hield zich niet altijd aan de toegestane preektijd. Daarom besloten de ambtsjonkers een klok met slagwerk te laten maken en te plaatsen tegenover de 'preekstoel'. Een uurwerk dat de tijd aangaf en de bel liet horen als een uur verstreken was. Nu bekend als het Mozes beeldje. Een preek (sermoen) van twee uur vonden de ambtsjonkers lang genoeg. Ging de predikant in het vuur van zijn preek langer door, werd hij voor elk kwartier dat hij langer preekte beboet met een caroli gulden.

Het was in die tijd gewoonte dat de vrouw van de dominee (domineese), of van de schout (Scholtinne) de kleur van de tuniek van Mozes bepaalde en liet schilderen naar hun smaak. In een recent gehouden onderzoek zijn meerdere verflagen waargenomen.

Het Mozes beeldje dat wij nu kennen en weer boven het orgel is geplaatst, is gemaakt in 1726 van lindehout.

De ambtsjonkers besloten op 12 juli 1726 aan Beerd Arentzen te Arnhem opdracht te geven "...bij de wijzer in de kerk een klein beeldje te willen maken met een hamer in de ene en een klein klokje in de andere hand en daarop te slaan tegelijk met de torenklok het uur van de dag in de kerk luid te kennen geven...." In 1727 heeft hij er 10 gulden voor ontvangen. Enige tijd later ging hij failliet.

Oorspronkelijk was het Mozes beeldje geplaatst boven de wijzerplaat van de klok tegen de muur terzijde

van het orgel. De slagmechaniek stond in verbinding met het torenuurwerk en werd van daaruit geactiveerd. Na

restauratie en uitbreiding met twee pedaaltorens van het orgel in 1956, is er naast het orgel geen plaats meer. Daarom werd beeldje en klok geplaatst op de nieuw aangebrachte pedaaltorens. Alleen..., Mozes functioneerde niet meer, geen mechanische verbinding met het torenuurwerk, wel gaf de klok de tijd aan. In 1983 is, na de restauratie van het orgel, een elektrische voorziening aangebracht zodat Mozes op ieder uur, gelijktijdig met de torenklok, weer op de bel slaat. Dat is nu nog zo.

Ook aan het Mozes beeldje knaagt de tand des tijds. Gelijktijdig met de klok, die ook niet meer goed functioneerde, zijn beide enige tijd van het orgel verwijderd. De klok is voorzien van een nieuw uurwerk, de wijzerplaat met wijzers en cijfers gerestaureerd. Het beeldje heeft een behandeling ondergaan tegen houtworm en er zijn enkele kleine restauraties uitgevoerd die de originaliteit niet aantaste. De talloze houtwormgaatjes zijn gebleven, evenals sporen en delen van oude mechanieken aan de achterzijde uit het verleden. De elektrische aansturing van klok en beeldje zijn aangepast en waarnodig delen vervangen. (Het Veluws Museum Nairac heeft voor eigen rekening een replica laten maken van het Mozes beeldje dat een plaats zal krijgen in het nieuwe museum.)